

Anne Moestue:

Lily Weiser-Aall

og
spørrelistearbeidet
ved Norsk etnologisk gransking

Julehilsen 1998

Omslag og layout: Eli Irene Johnsen Chang

Forside - foto: Norsk Folkemuseum

Trykt ved Universitetet i Oslo

ISBN 82-91161-18-6

ISSN 1500-0966

Julen 1998

Julehilsenen fra NEG i år er særtrykk av en artikkel i en bok som vi nylig har gitt ut. Bokens tittel er «Verden var hennes tekst», og er gitt ut i anledning 100-års minnet for dr. philos Lily Weiser-Aalls fødsel.

I ettertid står Lily Weiser-Aall for oss som NEGs «grand old lady». Hun hadde sitt daglige virke ved institusjonen fra 1946 til 1968, de siste årene som daglig leder.

Lily Weiser-Aall hadde ord på seg for å være Norges lærdeste dame. Hun ble født i Wien i 1898, hvor hun tok sin utdanning og disputerte til doktorgraden i 1927. I 1928 giftet hun seg med professor i psykologi Anathon Aall og flyttet til Norge. Hennes kunnskaper var mange, og hennes forskning spenner vidt. Hun snakket en rekke språk og leste gammelnorsk, gresk og latin. Da hun begynte å arbeide ved NEG – den gang med kontorer på Norsk Folkemuseum – fant hun seg raskt til rette i en innsamlings- og forskningssituasjon som den gang var knyttet nært til vår gamle norske bondekultur.

Lily Weiser-Aall forfattet tallrike spørrelister og gav ut flere undersøkelser i serien «Småskrifter fra Norsk etnologisk gransking»:

Vassbæring i Norge,
Juletreet i Norge,
Julehalmen i Norge,
Julenissen og julegeita i Norge,
Menn med øreringer i Norge,
Svangerskap og fødsel i nyere norsk tradisjon,
Omkring de nyfødtes stell i nyere norsk overlevering.

De er dessverre for lengst utsolgt. Vårt håp er at vi skal kunne se oss anledning til å trykke opp enkelte av dem på nytt.

Lily Weiser-Aall var pioner i Norge når det gjaldt arbeidet med spørrelister. Hun la en trygg grunnsten for oss som kom etter.

Spørrelister og svar 1998

I året som er gått har vi sendt ut følgende spørrelister (antall svar pr. 1.12.98 i parentes):

1997

desember	176	Utveksling av tjenester	(128)
----------	-----	-------------------------	-------

1998

mars	177	Vennskap	(126)
------	-----	----------	-------

juni	178	Tanker om fremtiden	(107)
------	-----	---------------------	-------

oktober	179	Å bli mor og far	(50)
---------	-----	------------------	-------

mars	S35	Vinnerlykke	(124)
------	-----	-------------	-------

juni	S36	Å spille bingo	(98)
------	-----	----------------	-------

Vi takker alle våre medarbeidere for godt samarbeid i 1998, og ønsker dere en riktig God jul og Godt nytt år.

Anne Moestue

Spørrelistearbeidet ved Norsk etnologisk gransking

Anne Moestue

Første gang jeg så Lily Weiser-Aall må ha vært i begynnelsen av 1970-årene. Hun satt på en benk utenfor auditorium 1 i Sophus Bugges hus på universitetet på Blindern: Liten og rank, litt «annerledes», – enda meget vakker. Hun røykte en sigarett, og lot asken pyntelig falle ned i et lite medbragt, sammenleggbart askebeger som hun tok opp av håndvesken. Hun utstrålte en verdighet der hun satt.

Mitt neste møte med henne var et indirekte møte: Jeg ble ansatt som konservator ved Norsk etnologisk gransking, og møtte der sporene av hennes mangeårige arbeid i denne institusjonen. Jeg dannet meg etterhvert et bilde av dette mennesket som hadde ord på seg for å være «Norges lærdeste dame», – et bilde som jeg snart forstod kun var en skisse: Å forstå hennes liv og virke er en lærdomsprosess i seg selv.

Etter Lily Weiser-Aalls død overlot datteren hennes samlede private arkiv til universitetsbiblioteket i Oslo, med avtale om at materialet skulle «... gjøres tilgjengelig for forskere». I 1998 – 100 år etter hennes fødsel, møtte jeg henne så igjen, gjennom hennes private arkiv på UB: 11 store kasser, som inneholdt vitnesbyrd om et livslangt studium.

Lily Weiser-Aall er av de som kjente henne beskrevet som et «privat» menneske. Hun var uhyre hjelpsom, godhjertet og elskelig, men hun holdt sine private anliggender for seg selv. Å gå gjennom kassene på UB, – å lese seg gjennom konvolutter merket «skuff 1» ... osv. – gav et rart lite streif av intimitetsfølelse, av å titte i skuffene – av å gå henne svært nær. Men det gav også en innsikt som kastet lys over deler av hennes publiserte vitenskaps kontekst. Hennes arbeidsmåte avtegnet seg, hennes flid, sparsommelighet, iherdighet og fantasi trådte frem gjennom kassenes innhold og gjennom måten materialet var ordnet på.

Norsk etnologisk gransking, NEG

Norsk etnologisk gransking (NEG), institusjonen der Lily Weiser-Aall arbeidet i årene fra 1946 til 1968, ble grunnlagt i 1946, og tok sikte på å bli en landsomfattende institusjon for opptegnelser om det gamle arbeidslivet. Da NEG ble dannet utgjorde instituttet en selvstendig enhet innenfor Norsk Folkemuseum.

Virksomheten ble etter hvert ledet av et styre som bestod av direktøren for Folkemuseet og professorene i folkelivsgransking og folkeminnevitenskap ved Universitetet i Oslo. Inntil 1974 arbeidet og virket NEG innenfor Folkemuseets vegger, og knyttet til museets virksomhet. Den 1. april 1974 ble NEG overflyttet til det daværende Institutt for folkelivsgransking, Universitetet i Oslo, med lokaler i Norsk Sjøfartsmuseum på Bygdøyenes. I desember 1986 fikk NEG, etter Kulturdepartementets godkjenning, formelt status som privat stiftelse. I august 1992 flyttet universitetsinstitusjonen, inklusive NEG, fra Bygdøyenes til universitetsområdet på Blindern. Samtidig ble det vedtatt en samarbeidsavtale mellom NEG og universitetet.

Da NEG ble etablert hadde spørrelistedokumentasjon lenge vært drevet ved ulike arkiver og museer i Sverige og Danmark. Også i Norge fantes det i årene før krigen et institutt, Ord og Sed, som arbeidet med slik dokumentasjon. Ord og Sed ble ledet av professor i folkelivsgransking Nils Lid. NEG tok tråden opp fra dette arbeidet, og tilpasset virksomheten museets behov. Da Lily Weiser-Aall ble ansatt som konservator fra starten i 1946 hadde hun vært enke i 3 år. Det var Nils Lid og Svale Solheim, professor i folkeminnevitenskap, som først og fremst kjente henne. De kjente hennes arbeider fra Wien og Tyskland, hennes erfaring med spørrelistes, og de kjente henne også fra universitetsbiblioteket, hvor hun ofte satt på Folkeminnesamlinga og arbeidet. Lid og Solheim visste også hvor lett og god hun var å samarbeide med.

I løpet av de 22 årene Lily Weiser-Aall arbeidet ved NEG ble det sendt ut 115 spørrelistes. 56 av disse har hennes signatur, – enkelte er laget i samarbeid med andre. I disse årene skrev hun også flere betydelige bøker og skrifter, basert på materialet som kom inn. I årene ved NEG la hun grunnen for den omfattende kunnskapsbanken som NEG er i dag.ⁱ

«Den ideala uppteckningen»

I 1996 disputerte den svenske etnologen Agneta Lilja med avhandlingen *Föreställningen om den ideala uppteckningen*.ⁱⁱ I en artikkel i *Budkavlen* tar hun utgangspunkt i spørrelisteinnsamlingen og forskningsarbeidet som fant sted ved Dialekt- og folkminnesarkivet i Uppsala i 1930-årene og i 1990-årene. Hun stiller to idealtyper opp mot hverandre, og viser hvordan forskningsidealene i de ulike periodene definerer en ideal oppteignelse på ulikt vis.ⁱⁱⁱ

Når vi i det følgende skal betrakte spørrelisteinnsamlingen som har funnet sted ved Norsk etnologisk gransking kan det være nyttig å se litt nærmere på Liljas idealtyper. De kan tjene som et nyttig sett med briller – et tenkeverktøy – når vi

skal betrakte Lily Weiser-Aalls og vårt eget arbeid med spørrelisteproblematikken.

Idealene Lilja opererer med kaller hun *den objektive dokumentasjonens ideal*, og *den reflekterende dokumentasjonens ideal*.

Den objektive dokumentasjonens ideal springer ut av det man vanligvis kaller det positivistiske paradigmet. I henhold til dette arbeider kulturvitenskapene med objektiv dokumentasjon av virkeligheten, på linje med naturvitenskapens idealer. Den dokumentasjon som fant sted tok sikte på å bringe frem en objektiv, sann, dokumenterbar kunnskap. Premissene for en slik dokumentasjon ligger i den oppfatning at kulturen er objektivt dokumenterbar, løsrevet fra hva det enkelte individ måtte ha av oppfatninger om eller vurderinger av kulturelle forhold.

Styrende for innsamlingsarbeidet i 30-årene var den såkalte «redningstanken». Den gamle, verdifulle kulturen skulle berges fra glemsel og undergang, og gjennom innsamlingsarbeidet, styrt av de samlende folkelivsarkivene, ble denne kulturen definert og gitt en form, et innhold og en verdi. Det var først og fremst den gamle bondekulturen som ble viktig, og gjennom innsamlingsarbeidet som fant sted i de nordiske land fra 1930-årene og fremover i de neste årtiene skaptes store materialsamlinger ut fra slike premisser. Forskningen som fant sted skulle bygge på fakta: observasjon, innsamling, klassifikasjon og beskrivelse. Dette ledet til en spesiell holdning der noen av de viktigste honnørordene var objektivitet, representativitet, allmenngyldighet og generaliserbarhet, noe som i sin tur stilte krav til kildene og til de som skapte dem – arkivpersonalet og meddelerne. De førstnevnte satte standarden, la premissene og gav direktiver, og satt med nøkkelen til hva som var bra, riktig og godtagbart stoff. Meddelerne holdt seg til arkivets instruksjoner – og den *ideale opptegnelse* ble en opptegnelse der objektive fakta dominerte, der personlige vurderinger var fraværende.

Agneta Liljas andre idealtipe har hun kalt *den reflekterende dokumentasjonens ideal*. Den ideale opptegnelse skal svare på kravene fra 90-årenes hermeneutiske forskningsideal, som i motsetning til positivismens ønske om å beskrive og forklare, streber mot å *forstå gjennom å fortolke*. En hermeneutisk forståelsesform forutsetter at man i fortolkning av enkelthetene må gå ut ifra en viss forhåndsforståelse av helheten der detaljene hører hjemme. Det hermeneutiske idealet vektlegger det enkelte menneskes subjektive, personlige oppfatninger og betoner således det relativistiske. Her søkes ingen objektiv sannhet, men tvert imot en subjektiv forståelse.

Spørrelistene henvender seg til den enkelte, og tar i stor utstrekning opp samtidfenomenet. Det spørres ikke hva «man gjorde», hva som «var vanlig» – men om hva «du gjør», eller hva som er «din oppfatning». Fokus er flyttet – fra det allmenngyldige til det individuelle. Hånd i hånd med 90-årenes hermeneutiske forskningsideal går en omdefinering av hva kultur er. I motsetning til positivismens objektiviserende kulturforståelse, er kultur menneskenes måte å benevne, kategorisere og organisere verden på. «Kulturen har flyttet in i medvetandet, i människans huvud.»^{iv} – Følgelig drives ikke arkivene og forskningens dokumentasjonsarbeid lenger som noen redningsaksjon, men ut fra et ønske om å gå inn i dagens kulturelle mangfold – å *se*, for å kunne *forstå*.

Ettersom kulturen er en prosess som menneskene selv påvirker, er forskeren seg bevisst både sin egen og sine informanternes rolle, både i den kildekapende og i den generelle kulturskapende prosessen. 1990-årenes ideale opptegnelse tenderer mot en åpenhet som oppfordrer informanten til å komme med egne forslag, refleksjoner omkring listens innhold og spørsmålenes form, samt til egne tolkninger og analyser av temaet.

Idealtyper som dette er klargjørende for tanken, de gir rammer for forståelse, og er dermed nyttige. Men samtidig kan idealtypetenkning komme til å binde tankene – mer enn det frigjør. Det er derfor viktig å betrakte det reelle arbeidet – praktisk og teoretisk – fordi det er her vi til enhver tid møter arkivarens og forskerens mål og idealer.

Spørrelistearbeidet ved NEG – i Lilys tid

I Lily Weiser-Aalls private arkiv på UB i Oslo finnes et manuskript som bl.a. behandler spørrelisteinnsamlingens ulike praktiske sider. Lily Weiser-Aall skriver her blant annet:

Valg av emner til spørrelistene.

Til å begynne med skulle emnelistene utfylle Norsk Folkemuseums virksomhet, idet man skulle spørre om den rolle redskaper og gjenstander på museet spilte i livet og å få tak i dialektnavn og beskrivelse av arbeidsgangen, redskaper og deler av gjenstander. Senere gikk man over til emner som matstell, innbo, skikk og bruk, sosiale forhold og forandringer av samme. Man tok hensyn til spørrelistene som lignende institutter i nabolandene hadde sendt ut, for å utnytte sammenligningsstoffet og samtidig å skaffe sammenligningsstoff til de andre land. Man har også sendt ut 37 av de 38 emner som professor Sigurd Erixon i 1936 hadde foreslått til samtidig utsendelse i flere land. Ellers er ikke programmet lagt fast for en lengre periode, slik (at) man kan gi adgang til norske og utenlandske fors-

kere og institusjoner til å sende ut spørrelister gjennom NEG, under forutsetning at emnet også har interesse for Norges vedkommende. Det er flere norske og utenlandske forskere som har benyttet seg av det.

Medarbeidere.

Medarbeidere i NEG er fremforalt bønder og lærere, som er bondefødt og vokst opp på landet. NEG har bare en prest som medarbeider. Til å begynne med fikk instituttet overta medarbeiderne fra Ord og Sed som professor Nils Lid hadde skaffet seg. Senere henvendte man seg til ordførere og til skolemyndigheter for å få utpekt interesserte folk. En del gode fortellere fikk instituttet i løpet av tiden gjennom anbefaling av egne medarbeidere. Det forekommer at noen tilbyr seg som medarbeider. Ellers er det ofte vanskelig å finne fortellere især blant yngre folk, unntatt lokalhistorikere.

Utarbeidelse av spørrelister.

Ved forarbeidet har man noen ganger sendt ut en prøvespørreliste til en særlig god forteller. Meget givende var det å gjennomgå svar som Nordiska museets etnologiska undersökning og Landsmåls- och Folke-minnesarkivet i Uppsala hadde fått inn på spørsmål om samme tema.^v

Når det gjelder forarbeidene til den enkelte spørreliste kommer hun ofte tilbake til det i sine arbeider. I en artikkel fra 1963, «Gifteferdig ungdom», sier hun:

Spørrelistene blir laget på følgende måte: Først blir alt kjent trykt og uttrykt norsk stoff om emnet gjennomgått, deretter det stoffet som er tilgjengelig for det øvrige Norden og til sist fra kontinentet. På den måten får man et inntrykk av hva som er vesentlig, samtidig ser man hvilke synspunkter og detaljer (som) eventuelt er forsømt av forskningen. Et slikt forarbeid hjelper en siden til å forstå svarene, som iblant kan være misvisende dersom man ikke kjenner til et større stoff.^{vi}

Samme sted presenterer hun i generelle vendinger det som er formålet med spørrelistedokumentasjonen:

Målet med instituttets etnologiske spørrelister er å få tak i flest mulig detaljer for å få frem et så rikt bilde som mulig av menneskene og det liv de lever. Detaljrikdommen skal hjelpe til med å gi oss innblikk i samspillet mellom individet og gruppen det lever i, og gruppens tilpasning til det mulige næringslivet på stedet og til nye kulturimpulser.

Et annet mål er av historisk art: å nå så langt tilbake i fortiden som mulig, å lære å kjenne de forandringer som er foregått i tidens løp, især i nærmeste fortid og i nåtiden. Hva fortiden angår, kan man en sjelden gang ved hjelp av spørrelister nå tilbake til tiden omkring år 1800, når gamle medarbeidere husker hva besteforeldrene fortalte om sine besteforeldre. Enkeltheter og anekdoter kan være meget gamle. Dialektord gir iblant mulighet for en datering som kan føre flere hundre år tilbake. Selvfølgelig må opplysninger som er kommet frem på nevnte måte kontrolleres. Det vanlige er imidlertid at man ved hjelp av spørrelister får sammenhengende og sikre beretninger tilbake til tiden omkring 1890-1910 og så må man forsøke ut fra kunnskap om denne perioden å arbeide seg bakover.

Ved å sende ut spørrelistene over hele landet kan man studere utbredelsen av tradisjoner, d.v.s. vurderinger og deres uttrykk i handlinger som blir ført videre fra generasjon til generasjon. Man ser da tradisjonen i rom og tid.^{vii}

Som vi ser er det kunnskap omkring etnologiens tre klassiske dimensjoner tid, rom og sosialt miljø som er målet.

Spørrelisten NEG 71 «Gifteferdig ungdom» ble sendt ut i 1959. Det kom inn 162 svar på denne listen, og artikkelen er formet som en foreløpig oversikt over svarene og et oppslag til videre forskning.

I Lily Weiser-Aalls festskrift fra 1968, *Svangerskap og fødsel i nyere norsk tradisjon*, konkretiseres de generelle målene for dokumentasjon og forskning. I innledningen stiller hun opp følgende mål for undersøkelsen:

1. Beskrive den norske overlevering i de norske svar.
2. Undersøke utbredelsen av tradisjoner utenfor Norge.
3. Prøve å nå til et mulig felles grunnlag og innordne norske overleveringer i en mulig felles tradisjon.^{viii}

I punkt 1 møter vi den deskriptive forskningen der den brede dokumentasjonen langt på vei utgjør selve forskningens mål. Men hun vil videre: I punkt to utvides perspektivet. Hennes enorme kunnskaper, hennes vide kontaktnett og utstrakte lesning og korrespondanse, gav henne rik anledning til dette. I alle hennes arbeider er det slående hvor utrolig belest og kunnskapsrik hun er – og hvordan hennes kunnskap danner basis for slutningsprosesser der grundighet og logikk er parret med assosiasjoner og fantasi. I det tredje punktet skisserer hun det endelige målet: Det handler om å finne frem til felles grunnlag og felles tradisjon; altså linjer i tid og rom, og en søken etter opphav.

Ser vi på spørrelistene som ligger til grunn for de ovenfor nevnte arbeidene, er det klart at de skiller seg ganske sterkt fra lister vi lager i dag.^{ix} Spørrelistene er laget for å tjene en deskriptiv forskning; materialet skulle utgjøre et ledd i en induktiv forskningsprosess der man på grunnlag av enkeltfenomener søkte å komme frem til allmenne lover, og der kart var et metodisk hjelpemiddel. Svarmaterialet skulle dertil være egnet til sammenligning med andre kilder, bl.a. eldre literære belegg fra ulike områder. Dette gjenspeilet seg i listenes innhold og spørsmålenes form. Listene er laget på den måten hun selv har beskrevet: et inngående arbeid i forkant, der alt tilgjengelig stoff er lest. Hun har derigjennom kunnet danne seg en oppfatning av hva hun har i vente – og hvordan spørsmålene må lages for at forventningene skal oppfylles. At forskeren har dannet seg et så detaljert bilde som mulig av saksområdet på forhånd gjør at de enkelte spørsmål ofte blir hva vi i dag ville kalle sterkt ledende. Spørrelistene fra denne tiden er sterkt styrte, sterkt strukturerte, med lukkede spørsmål. Spørsmålene går i detalj, ofte med flere konkrete forslag til svar. Hvert spørsmål er relativt kort – noe som gjør at spørrelistene inneholder svært mange spørsmål. En rekke av dem er formet som ja/nei-spørsmål.

Det er en takknemlig oppgave for dagens forskere å gjøre seg viktige – og «vit-tige»! på bekostning av spørrelistene fra denne tiden. Men, liksom for oss i dag, var den tids spørreliste trinn i en prosess: Forhåndsundersøkelser – spørreliste – svarmateriale – forskningsarbeid – alt med det mål å få frem ny kunnskap, videre innsikt og utvidet forståelse. Det er i forhold til Lily Weiser-Aalls teoretiske basis, hennes forsknings mål og hennes arbeidsmetode at vi må vurdere ikke bare kildene, men også den kildekapende prosessen.

Det kritiske blikket

Mange av Lily Weiser-Aalls forskningsarbeider har undertittelen «Kildekritiske studier» eller liknende formuleringer. I mange sammenhenger tar hun opp emnet kildekritikk, og det er verdt å se nærmere på hva hun legger i dette begrepet. Liksom spørrelistenes konstruksjon og de enkelte spørsmålenes form, er synet på kildekritikken en funksjon av hennes teorigrunnlag og forskningsprosedyre.

Hennes forskning kan vel karakteriseres som det man tidligere omtalte som *sammenlignende kulturforskning*. Gjennom sammenstilling av kilder, ulike opplysninger fra ulike tider resonnerer hun og trekker konklusjoner som viser det enkelte beleggs egnethet til å gi kunnskap om sammenhenger i tid og rom. Kildekritiske studier er for henne ikke begrenset til et innledende kapittel der informasjon og kilder saumfares og klargjøres, for deretter å gjøres til gjenstand for analyse ved hjelp av «teori og metode». For Lily Weiser-Aall utgjør det kritiske blikket på egen empiri selve «metoden», analysen, forskningen. Underveis av-

dekkes kildenes egnethet til å belyse faktum, og deres anvendbarhet som ledd i en slutningsprosess. Kritisk sammenhold av kilder, bred presentasjon av empiri og kreativ bruk av menneskelig innsikt i slutningsprosessen: Slik gjennomfører hun det hun benevner som sine kildekritiske studier.

Som nevnt dukker betraktninger omkring kildekritikk opp mange steder i hennes tekster. Hun retter oppmerksomheten mot en rekke aspekter ved spørreliste-materialet, og mot faktorer som må tas i betraktning ved ulike ledd eller stadier i dokumentasjons- og forskningsprosessen. Det dreier seg først og fremst om:

- Forarbeider
- Medarbeidere
- Skriftlige vs. muntlige kilder
- Tradisjon, overlevering, hukommelse
- Spontane ytringer og personlige oppfatninger

Forarbeidene

Det understrekes ofte hos Lily Weiser-Aall hvor metodisk viktig det er at forarbeidene til spørrelistene er grundig utført. Dette sikrer gode kilder, kilder som tjener formålet og gir korrekte opplysninger. Og ikke minst sikrer det at man faktisk får tak i all relevant informasjon. I spørrelisten om gifteferdig ungdom ser vi et eksempel som illustrerer hennes tankegang, kunnskap og arbeidsmåte. Spørrelisten har 4 avsnitt. De 3 første handler om synet på giftermål, nattefriing og andre typer ungdomssamvær. Hun redegjør for en grundig lesning av litteratur om disse emnene, og kommer deretter inn på avsnitt 4 som heter juletråden:

Juletråden er navn på gaver i tråd som voksne jenter ga til voksne gutter, ofte i juletiden. «Tråden» er en dukke, opprinnelig av lin, senere av farvet ull, ca. 20-30 cm lang, ofte meget omsorgsfullt tillaget. På sine steder er juletråden, som fortellere uttrykker det, den skatt som jenter svarer til guttene. (...) Gaver i tråd mellom jenter og gutter er et europeisk fenomen. Karl Meisen har for Frankrike, England og Tyskland påvist en direkte sammenheng mellom folkelige gaver i tråd eller bånd som jenter gir til gutter, og riddertidens minnegaver.^x

Hennes ungdomsarbeider i Wien^{xi} byr seg her frem med kunnskap som legger til rette for et vidt perspektiv når spørrelisten om ungdommens friings-prosedyrer i Norge skal utformes.

Forarbeidene ble betraktet som en kildekritisk faktor når det gjaldt forståelse og tolkning av det enkelte belegg. I sitatet ovenfor, s. 98, står det: «Et slikt forarbeid hjelper en siden til å forstå svarene, som iblant kan være misvisende der-

som man ikke kjenner til et større stoff.» Ofte handler spørsmålene i hennes lister om svært alderdommelige forhold og fenomener. Hun er opptatt av at «res-ter» eller «levninger» etter tidligere tiders skikker kan ha overlevet; – elementer som i tidligere tider har tilhørt et annet eller større saksområde. Et eksempel på dette finnes bl.a. i heftet «Julenissen og julegeita i Norge».^{xii} Hun omtaler skikker knyttet til omvandrende julebukker, og etter en lang bevisførsel, der hun bl.a. trekker slutninger ut fra etymologiske forhold, kommer hun til at:

... slike fenomener som julebukker har mange sider og er sammengrodd på mange måter med hele kulturlivet. (...) Hele komplekset av omtalte skikker, som levde videre dels som dugelighetsprøver, dels som straff eller trusler om straff, hører opprinnelig hjemme i en ut gammel rettspleie. Straffene er i historisk tid nesten alltid rettet mot forgåelser, som ikke hører hjemme blant dem som er nevnt i straffebestemmelser i den offentlige og kirkelige rettspleien. En taler i forbindelse med slike skikker ofte om folkejustis.^{xiii}

Hun avslutter undersøkelsen med å presisere at «Så meget vil være klart at en ikke kan anse gamle skikker som spøk eller ugagn og at det at vi ikke kan forstå dem ikke betyr at de er uten mening». Kjennskapen til et «større stoff» er altså en forsikring når det gjelder forståelse av svarene. Hun legger puslespill: Bildet har hun. Ved hjelp av spørrelistene leter hun frem biter som hun etterhvert identifiserer og legger på plass i bildet. Og kanskje nyanseres bildet hennes, med nytt lys, dybde og skarphet i detaljene.

Medarbeiderne

Når det gjelder medarbeiderne som svarer på hennes spørrelistar har hun selv sagt følgende:

Bearbeidelse av svar. Kildekritikk. De fleste medarbeidere har svart på ca. 50 spørrelistar, noen på alle (...). Man kan da si at man kjenner vedkommende på en måte. Man vet hvilke emner han er mest interessert i, om han svarer konkret, eller kommer med mye resonnement og utenomsnakk. Det siste forekommer egentlig ikke. En del som vi var litt skeptisk overfor kunne vi ikke påvise noen feil foruten litt forvanskede personnavn. Det hjelper å sammenligne svar fra forskjellige meddelere.^{xiv}

Medarbeidere av den typen som svarte på spørrelistene i Lily Weiser-Aalls tid var slike som den svenske forskeren Mads Rehnberg kalte «forskerne blant folket». Det var folk som hver og en svarte på vegne av sitt lokalsamfunn, sin bygd eller kommune, og svarene som sendtes inn forutsattes å være representative for

dette stedet. Spørsmålene ble formulert i henhold til dette, f.eks: «... hva er vanlig i Deres bygd».

På bakgrunn av dette må man se følgende sitat, – det gir en klar metodisk pekepinn, som plasserer denne tenkemåten inn i den klassiske spørreliste-forskningen:

Takket være våre medarbeidere får en et mangesidig og levende bilde av emnet. Svarene er fyldige og uttrykksmåten oftest klar og treffende. Av den grunn og av metodiske grunner, har jeg prøvd å la fortelleren selv komme til orde så mye som mulig. En bør forsøke å unngå omtyding, generaliseringer, som forfatteren ubevisst kan komme til å gjøre, når han resumerer svar eller gir dem en annen form. En del enkeltheter, som en kanskje ikke enda har mulighet til å vurdere riktig, kan få betydning for videre forskning.^{xv}

Med andre ord: forfatteren – det vil si hun selv – skal trå varsomt. Det ligger i dette sitatet en oppfatning av at medarbeidernes svar, gitt i den form det var forventet – nemlig representativt – gir en opplysning som er objektivt riktig og sann.

Hennes respekt og takknemlighet overfor medarbeiderne kom ofte til uttrykk. Det fremgår ikke minst av korrespondansen med dem.^{xvi} Hun var meget nøye med at alle hennes skrifter ble sendt til medarbeiderne, og hun takker dem ofte i teksten.

Skriftlige vs. muntlige kilder

Forholdet mellom muntlig og skriftlig tradisjon optok Lily Weiser-Aall sterkt, og hun omtaler det i svært mange av sine arbeider fra NEG-tiden.

Hva man savner svært er en utredning om folkelesning i forrige århundre, det er ikke noe tvil om at vi har å gjøre med en hel del litterære opplysninger. Men det er vanskelig å finne dem. Noen merkelige opplysninger om hanen (kunne f.eks.) føres tilbake til ABC-bøkene.^{xvii}

Metodisk er å si at de vanlige betegnelser «tradisjon» og «folkeoverlevering» i denne sammenheng ikke alltid behøver bety en særlig gammel, jevn og uforanderlig bestand. Parallellisme mellom folkelige anskuelser og trykte bøker peker hen mot at oppfatninger som man kjenner fra de eldste skriftlig fikserte kilder ikke nødvendigvis må være så særlig gamle, når de viser seg i folkelig miljø. (...) Det dreier seg om å gi og ta gjennom århundrer: På den ene siden optar litteraturen anskuelser fra den menige

mann, på den andre siden overtar folk teorier og råd fra lege- og jordmorbøker.^{xviii}

Fordi hennes studier er studier av kilder kan hun ikke la problemer av denne art ligge. Men hun er ikke – som enkelte eldre forskere var på hennes tid – ute etter å «rense» sitt kildemateriale for slikt som ikke var «ekte», genuint og muntlig overlevert. Hun finner det tvert imot spennende med denne gjensidige påvirkningen, den er karakteristisk for folkekulturen, men den er ikke alltid like enkel å klarlegge:

I andre vitenskapsgrener, f.eks. i litteraturhistorien, har likheten mellom skriftlig og muntlig tradisjon for lenge siden ført til drøftelse av muntlige overleveringers avhengighet av skriftlige kilder. Innenfor etnologisk forskning er det bare i liten utstrekning tatt notis av disse problemer og resultater f.eks. ved bruk av nordiske middelalderkilder.^{xix}

Tradisjonens pålitelighet

Ettersom Lily Weiser-Aall i sin forskning sikter mot å klarlegge historiske forhold, er det naturlig at hun retter oppmerksomheten mot den muntlige tradisjonens pålitelighet. Som nevnt ovenfor er hun opptatt av at «tradisjon» og «overlevering» ikke alltid betyr «... en særlig jevn og uforanderlig bestand». Tradisjonen er påvirkelig fra mange hold – og spørrelistesvarene må gåes gjennom med henblikk på hvordan det enkelte svar forholder seg til opplysningenes alder.

Spør man om hvor gammel tradisjonen i de norske svar kan være, så kan man i sin alminnelighet regne med at den har holdt seg i tre generasjoner, rundt 100 år. Dette gjelder for det foreliggende emne, på andre områder når man ofte ikke lenger tilbake enn til 1900-1910. At det også finnes betydelig eldre overleveringer i norske svar, kan man fastslå på forskjellige måter. I enkelte tilfeller forteller medarbeideren f. eks. at hun har sine opplysninger fra bestemoren, f. 1821, som ble opplært i fødselshjelp og spebarnstell av sin svigermor, f. 1790. Den sistes hjemmelsmann må ha vært en generasjon eldre, man kommer da til årene omkring 1770. Til omtrent samme tidsrom fører også den kjensgjerning at alle troer om svangerskap og fødsel som H. J. Wille samlet i Telemark på slutten av 1700-tallet, går igjen i norske svar.

Til hjelp for bedømmelse av alderen på en overlevering, er dialektord, sykdomsnavn og navn på misdannelser. Man må ta opp spørsmålet om alder, utbredelse og proveniens av hver tradisjon for seg. Det blir i det følgende forsøkt så langt det lar seg gjøre. I løpet av undersøkelsene ble det

klart at dette for det meste vil fremstille seg som forslag til en vei som fremtidig forskning kan forfølge videre.^{xx}

Det er bl.a. betraktninger som dette som klart viser hva Lily Weiser-Aall mener når hun kaller sine forskningsarbeider for «kildekritiske studier».

Spontane ytringer og arbeidsmetode

Ovenfor, under omtalen av hvor stor vekt det ble tillagt at man kjenner den enkelte medarbeider, antydte Lily Weiser-Aall at enkelte fra tid til annen kunne komme med «mye resonnement og utenomsnakk». Hun sier videre:

I rettleiing til medarbeidere ber man om ikke å svare med ja eller nei. Det fører med seg at man får en del spontane ytringer, personlige synsmåter og vurderinger. En negativ følge er den at svarene er vanskelig å bearbeide og ofte lite skikket til kartlegging. Til det siste kommer at fordelingen av medarbeiderne er geografisk sett meget ujevn. Mens man har mange fortellere på Vestlandet, er det større blanke områder på kartet på Østlandet, især i grensetraktene mot Sverige og i Vestfold. Kart som instituttet lager som arbeidshjelp må derfor nyttes med kritikk.^{xxi}

Et annet sted skriver hun:

Opplysninger som refererer seg til senere år og til nåtiden, krever kildekritikk, nemlig en vurdering av hvorvidt personlige innstillinger av forskjellig art kan ha farvet skildringen.^{xxii}

Mye resonnement og utenomsnakk. Spontane ytringer, personlige synsmåter og vurderinger; alt dette er forhold som presenteres med negativ ladning i en sammenheng der kart er et naturlig arbeidsredskap, og der objektivitet, konkretisering og jevn geografisk spredning av svar er nødvendig. Lily Weiser-Aall benyttet ofte kart som hjelpemiddel og for å få oversikt over ordbruk, fenomener eller skikker. Men hun anvendte kart med varsomhet og med kritikk. At kartografisk metode ikke alltid var tilstrekkelig – enn si mulig å gjennomføre – var tydelig:

Til tross for rundskriv og personlige brev til medarbeidere med bønn om å sende svar også når man må svare «ukjent» på mange eller alle svar, kvier mange seg for å sende slike svar, mange lar være å svare. Denne kjensgjerning gjør kartlegging av fenomenene problematisk.^{xxiii}

Men spørrelistesvarenes spontane ytringer, utenomsnakk og personlige vurderinger er i Lily Weiser-Aalls forskning slett ikke bare «forurensning» i et ellers

langt på vei detaljstyrt og faktaorientert svarmateriale. Hun nyanserer i høy grad sin oppfatning av denne typen opplysninger i teksten. Et klart eksempel på dette er hentet fra *Juletreet i Norge* fra 1953.^{xxiv}

Norsk Etnologisk Gransking har sendt ut en spørreliste om juletreet, og svarene representerer et stoff som er merkelig på mange måter. En har anledning til å se hvordan en ny skikk blir overtatt, hvordan den sprer seg, hvordan den blir husvarm, hvordan den forandrer seg i de nye omgivelser. En kan studere hvor lenge enkeltheter ved skikken, som ikke finner tilknytning til hjemlig tradisjon, kan holde seg, og hvordan de til sist forsvinner. Det som kanskje er mest verdifullt, er de mange personlige uttalelser om saken, forskjellige innstillinger overfor og forskjellige vurderinger av skikken, som kommer til uttrykk i svarene.^{xxv}

For å få et riktig begrep om bruken av juletreet i Norge, må en legge merke til spontane ytringer i svarene om forskjell mellom nåtiden og den tiden da en begynte med juletreet.^{xxvi}

Lily Weiser-Aall har sitert mange eksempler på slike personlige vurderinger i boken om juletreet:

Det var en usedvanlig vakker skikk med salmesang som aldri hørtes så vakkert som sangen rundt juletreet. En salmesang som kommer helt fra hjertet. I min erindring finnes ingenting som har gjort et så uutslettelig inntrykk, og jeg er fullt forvisset om at de aller fleste har den samme følelse og vil bevare denne fra barneårene og til livets aften.^{xxvii}

Det er altså tydelig, at selv om spørrelisten i utgangspunktet ikke åpner for denne typen svar, betrakter hun dem som viktige i studiet av prosessen frem til en skikk «blir husvarm (...) og forandrer seg i nye omgivelser». I moderne kulturanalyse^{xxviii} er man opptatt av at det er teorien som skaper kildene, og at det er valg av teoretisk utgangspunkt som kan endre kildematerialet fra å være trivielt, irrelevant eller rent ut sagt «utenomsmakk» og «lite skikket», til å bli «... det som kanskje er mest verdifullt». I virkeligheten har Lily Weiser-Aall her, i 1953 tatt et skritt til side fra positivismens klassiske, deskriptive «sammenlignende kulturforskning». Hun vil studere *prosess*, spredning av kulturelementer; ikke bare som romlig utbredelse men som resultat av enkeltmenneskers subjektive forståelse. Lily Weiser-Aall ble ingen hermeneutiker i vår forstand – men hun var jommen på vei!

Vi som kom etter ...

Ser vi nå i ettertid på de spørrelistene som har Lily Weiser-Aalls signatur,^{xxix} fra 1946 til 1967, bærer de alle et umiskjennelig preg av å være laget med det mål å fremskaffe materiale av den typen som Agneta Lilja kaller *den objektive dokumentasjonens ideal*. Men samtidig har vi i det foregående vist at Lily Weiser-Aall i sin forskning i løpet av denne tiden, finner informasjon i svarene som ikke «stemmer» med idealet – og hun anvender etterhvert denne informasjonen ved å skifte teoretisk utgangspunkt og endre sitt siktemål. Hun sier det nokså klart i 1965:^{xxx}

Imidlertid er etnologien ikke lenger opptatt med «opprinnelsesteorier», men ser hovedoppgaven i å undersøke tradisjonsforhold og samspill mellom de enkeltes opplevelser og miljøet.

Dokumentasjonen foretas altså på de samme premisser som tidligere – mens forskningens teorier og mål endres. Er dette et tankekors – eller er det ikke ...?

1968 er året da Lily Weiser-Aall avsluttet sitt arbeid ved NEG. Men det er også årstallet som senere har fått en symbolfunksjon når det gjelder den skarpe samfunnskritikken som vokste frem i vår del av verden i årene som fulgte, og som i visse kretser innenfor fagene etnologi og folkloristikk tok seg uttrykk i slagord som «Brenn arkivene»! Glem bønder og fortid; dra ut i felten og studer dagen i dag, arbeidere, kvinner og barn!

Det er ikke til å komme fra, at betraktet i ettertid, så var det et temmelig «umoderne» prosjekt jeg gav meg inn i da jeg i begynnelsen av 1970-tallet dukket ned i Lily Weiser-Aalls materiale fra 1959, spørreliste 71 «Gifteferdig ungdom». Det viste seg imidlertid å være en meget lærerik erfaring. Jeg lærte en gang for alle sannheten i at teoriene skaper materialet. Jeg lærte at å arbeide med kart som analyseredskap kan fortelle mye om kulturprosesser – ikke bare om utbredning og grenser. Lily Weiser-Aalls materiale, i all sin bredde, grundighet og detaljrikdom, gav også mulighet for bruk av kommunikasjonsteori og strukturalistiske tankemodeller.^{xxxi} Og ikke minst lærte jeg ting jeg senere i livet, som konservator ved NEG, har hatt meget god bruk for. Jeg lærte noe om dokumentasjon, og om hva slags informasjon et arkiv som NEG er tjent med å inneholde.

Rundt omkring i Norden sitter i dag – mot slutten av 1990-årene – en rekke arkivarer og forskere og forvalter de store kunnskapsreservoarene som gjennom mange tiår er bygget opp. Og samtidig påhviler det oss et ansvar for å bygge videre, dokumentere mer, spørre mer, forske mer; men vi har også ansvar for å skaffe oss en forståelse av det arbeidet våre forgjengere gjorde.

Positivism-debattens gamle spørsmål om muligheten for objektivitet, forsker-nøytralitet, og virkelighetens målbarhet er stadig på dagsordenen. Men først og fremst står vi i dag overfor en økende interesse for å problematisere betydningen og effekten av vårt eget arbeid. Det gjelder innsamling og arkivarbeid såvel som forskning og analyser. Forholdet mellom vår dokumentasjon og den virkeligheten vi dokumenterer blir i seg selv et vitenskapelig emne. Det grunnleggende er erkjennelsen av at vårt arbeid ikke bare avdekker og belyser virkelighet, men faktisk er med på å skape den; ikke bare for oss selv, men for den kulturen vi er del av. Og i denne sammenheng er Agneta Liljas doktorarbeid fra Uppsala 1996 symptomatisk – tidstypisk – og selvsagt lærerikt. Hennes idealtipe *den reflekterende dokumentasjons ideal* – karakteristisk for 1990-årene – er omtalt innledningsvis i denne artikkelen. Idealtypen belyser visse særegne trekk ved vårt eget arbeid og premissene for det. Sånt er nyttig for vår selvvinnsikt, – og det ansporer oss til selvransakelse.

Å lage spørrelister er et utfordrende arbeid. Liksom man kan lete etter «den ideelle opptegnelsen» lever vi med ideen om «det ideelle spørsmålet». Ole Højrup, som i en mannsalder arbeidet med spørrelister i Danmark, har sagt *at vi vet ikke hva vi burde ha spurt om før vi får svaret*. Dette har vi spørrelistemakere ofte sitert – med et litt unnskyldende smil overfor de forskerne som kommer etter oss og gjør et nummer av våre manglende åndsevner i sine metodekapitler.

I dag skulle vi kanskje stryke dette ordet *burde* i Højrups paradoks, fordi *burde* er et styrende ord som antyder at spørsmålstilleren skal være forvalter av *det rette*. Da blir setningen slik: *Vi vet ikke hva vi har spurt om før vi får svaret*. En slik setning leder vår oppmerksomhet mot en vektleggelse av *den meningsdannende prosessen* som ligger i samspillet mellom den som spør og den som svarer; mellom arkiv/forsker og informant; altså en aktiv, skapende prosess.^{xxxii} Kunnskap om dette samspillet er en viktig del av vår tids kildekritiske studier. Og da nærmer vi oss ideen om den subjektive dokumentasjonens ideal, der informanten selv skal komme med forslag, refleksjoner omkring listens innhold og spørsmålenes form, samt presentere egne tolkninger og analyser av temaet.

Er det slik vi arbeider i dag? Svaret er både ja og nei.

For alle som fra ulike synsvinkler dokumenterer menneskets kultur gjelder det at vi selv stadig må foreta avgrensninger av våre objekter. Vi skaper selv vårt materiale ved å dra grenser mellom det vi velger som tekst og det som er kontekst. Det skjer ved ethvert innsamlingsprosjekt gjennom at man velger et emne, og avgrenser et materiale. Grensen mellom det som skal dokumenteres og bakgrunnen for dette fenomenet trekkes ikke av virkeligheten, men av oss spørrelistemakere. Mennesker deler virkeligheten opp i kategorier for å kunne for-

holde seg til den. Det gjelder like mye i forskning som det gjør for oss alle i livet. Og i aller høyeste grad gjelder det for mennesker som arbeider med spørrelistedokumentasjon.

Til syvende og sist vil det alltid være arkivarbeiderens ansvar, valg og prioriteringer som avgjør hva ettertiden vil ha mulighet for å finne i skuffene. Og når vi treffer valg, prioriterer, lager spørreliste og formulerer spørsmål, så må vi stille oss selv følgende veldig konkrete, praktiske og jordnære spørsmål: Hva slags kunnskap er det folk spør etter? Er vi ikke alle positivister i vårt hjerte? Hvordan kan vi bygge opp et arkiv hvor ettertiden kan glede seg over det som finnes – på samme måte som vi har gledet oss over det *våre* forgjengere overlot oss?

Vårt mål må være å legge til rette et materiale som under ulike epokers interessefokus og ulike teories lyskastere kan tjene til å fremskaffe ny kunnskap. Det kan vi klare hvis vi tar med oss lærdommen fra den positivistiske faktaorienterte dokumentasjonen, kombinerer den med det våre filosofiske betraktninger omkring hermeneutiske forskningsidealer lærer oss – og sist, men ikke minst: øver oss i selvinnsikt og selvkritikk.

Høres det vanskelig ut? Det *er* vanskelig. Ved NEG lager vi i dag spørreliste som går sterkt i detalj, stiller svært konkrete (og ofte ganske ledende!) spørsmål, og som tar sikte på å klarlegge et sakskompleks, helst både i detalj og i stor bredde. Det som klart skiller våre spørreliste fra Lily Weiser-Aalls er at spørsmålene er rettet direkte til informanten. Vi ber ikke om opplysninger om hva som er eller var «vanlig». Dessuten ber vi uttrykkelig om personlige oppfatninger og om betraktninger omkring temaet, samt om kommentarer til spørrelistene. Vi foretar også i dag grundige forarbeider når vi lager spørreliste. Men vi er ikke ute etter noe forhåndsbilde, og vi legger ikke puslespill. Vårt ønske er at emne og spørsmål skal danne rammevilkårene for assosiasjoner, tankearbeid og skriftlig formidling av kunnskap og holdninger. Dermed blir – ideelt sett – det samlede svarmateriale en presentasjon av individuelle bilder, som til sammen skal kunne belyse vår kulturelle mangfoldighet.

Av og til sender vi ut en spørreliste som direkte kan synes å skulle svare på det hermeneutiske forskningsideals krav slik det er formulert i Liljas idealtype. Det er i de tilfeller der vi bare antyder et temaområde og ber om betraktninger omkring det. Vi gjør et slags «stunt» ned i et emneområde, og føler oss «moderne», men er meget usikre på om det er dette som i fremtiden blir det mest etterspurte materialet i NEG. Det er viktig også å erkjenne grensene for hva spørreliste som dokumentasjonsmåte egner seg til.

De siste årene er det en rekke forskere og hovedfagsstudenter som har arbeidet med NEG-spørrelistemateriale. Blant disse er det mange som har gått inn i materiale de selv ikke har vært med på å skape. Stadig opplever vi – med glede – hvordan spenstighet i tanken og kreativ bruk av teori og metode gir nytt liv til et materiale som ligger der – fast og gitt – uten særskilt tilpasning til den aktuelle forskningsoppgaven.

Jeg stilte ovenfor spørsmålsteget ved om det kunne synes som et tankekors at Lily Weiser-Aalls dokumentasjon ikke syntes å endre karakter i overensstemmelse med de teoretiske synsvinkler hun etterhvert la til grunn i forskningen. Det er intet tankekors – like lite som dagens forskeres bruk av eldre materiale er det. Det inneholder tvert imot viktig lærdom som både vi – Lilys etterkommere – og våre etterkommere igjen skal erfare: Disse kildene er til *tilbud*. Vi i arkivet skal stadig søke å forbedre og utvide dette tilbudet. Og i den grad vi kan skal vi redegjøre klart for den kildekapende prosessen. Forarbeider, intensjoner, ideer og teoretiske premisser som vi selv legger inn i dokumentasjonsarbeidet bør bli tilgjengelig informasjon for de forskere som henter sitt materiale i NEG-skuffer.^{xxxiii} På den måten ivaretar vi vår del av det kildekritiske ansvaret. Og så blir det forskernes egen kreativitet og fantasi som skal gjøre resten av jobben.

* * *

Å gi Lily Weiser-Aall en rettferdig plass i forskningshistorien er på samme tid både enkelt og ganske vanskelig. I utgangspunktet er det lett å se hvordan hun i sin spørrelistedokumentasjon står med bena godt plantet i det positivistiske forskningsparadigmet: Hun vil frem til hvordan det var, den objektive, faktiske virkeligheten. Det er også lett å si seg enig med hennes mangeårige kollega, professor Andreas Ropeid: «Ho var flittig som ein jærbonde». Hennes forskning fulgte et nokså fast arbeidsmønster, der vi kan følge henne tett på.

Det som gjør det vanskelig å gi henne en entydig plass i forskningshistorien er at hun innenfor tidens rammer evnet å interessere seg for enhver forståelsesramme, enhver teoretisk og metodisk angrepsvinkel og enhver hjelpevitenskap som stod til disposisjon for den forsker som har *mennesket* til studieobjekt. Når vi går henne etter i sømmene, så ser vi til fulle eksempler på hennes kreative tankegang: et spørrelistesvar er ikke absolutt godt eller dårlig, sant eller falsk, brukbart eller ubrukbart som kilde. Det som gjør det ubrukbart i en sammenheng kan med en annen synsvinkel være spesielt interessant. I hele sin vitenskapelige karriere lot hun seg inspirere av nye tanker, tok det nye opp og brukte det, lærte av det, gikk videre. Et annet sted i denne boken^{xxxiv} er det pekt på hvordan hun fra midten av 1970-tallet ble opptatt av forskere som arbeidet med strukturalistiske tankemodeller, bl.a. Edmund Leach. Det er ikke overraskende

at hun lot seg fengse av hans tanker og av hans oppfordring til forskere om å «... stick to the facts of the case, and exercise your imagination!»^{xxxv} Det var jo nettopp det hun selv gjorde – hele livet.

Bak Lily Weiser-Aalls spørrelistedokumentasjon er det lett å få øye på «drømmen om den ideale opptegnelse». Men målt mot en «idealtipe» av en positivistisk forsker var hun fri fra mange vedtatte absolutter. I en omtale av hennes bok *Volkskunde und Psychologie* fra 1937 peker Andreas Ropeid på nettopp disse forholdene. Han sier at for Lily Weiser-Aall er etnologien

«... die Wissenschaft von geistigen und sachlichen Lebensäusserungen des Volkes». Livsytringane er ein funksjon av sinnsinntrykka, og når dei er mange og av ulikt slag, vert ytringane også mange. Etnologen må vere budd på dette og villig til å nytte dei tolkingsprinsipp som i kvart tilfelle er adekvate. Eg meiner å kunne tolke dette inn som eit ideal i granskinga hennar. Ho har aldri freista å vere på moten; ho har vore mannhardtianar, diffusjonist og funksjonalist, alt etter som.^{xxxvi}

Antagelig ville hun nikket fornøyd til denne beskrivelsen. Professor i folkeminnvitenskap, Olav Bø, som samarbeidet med Lily Weiser-Aall ved flere anledninger og var en varm beundrer av henne har fortalt følgende: En gang det ble snakket om Wilhelm Mannhardts forskning, preget av fruktbarhetsteorier, og hvordan enkelte norske forskere var sterkt opptatt av slike tanker i en periode, så skottet hun skjelmsk opp på Olav Bø og sa: «Jeg var blant de verste». Historien har sin sjarmer, men ettertiden har vel ikke sett det riktig på samme måten. Kanskje skal vi heller la hennes bemerkning over en kaffekopp – en sommerdag med Andreas Ropeid – avslutte denne artikkelen:

Du kan begynne med et hvilket som helst emne, og det kan synes så lite og betydningsløst som det bare vil, en vakker dag kommer det et aha!

Litteratur

Ehn, Billy og Löfgren, Orvar: *Kulturanalys*. Lund 1982

Leach, Edmund: *Rethinking Anthropology*. London 1961

Lilja, Agneta: *Föreställningen om den ideala uppteckningen. En studie av ide och praktik ved traditionssamlade arkiv – ett exempel från Uppsala 1914-1945*. Uppsala 1996

– *Föreställningen om den ideala uppteckningen. Budkavlen* 1996

Moestue, Anne: *Spørre og grave. Norsk etnologisk granskings 50 års jubileum*. Oslo 1996

– Å spørre på norsk. Foredrag ved minneseminar for Göran Rosander. Publiseres i Sth. 1998

Norsk etnologisk gransking (utg.): *Spørrelister 1946-1995*. Oslo 1996

Ropeid, Andreas. Lily Weiser-Aall. *Dugnad* 1981:3/4

Storå, Nils: *Traditionsinnsamling per post*. Åbo 1983

Swang, Anne (Moestue): Ungdommens festbruk. Nattefrieriet. I: Hemmersam, F. og Hodne, B. (red.): *Studiet af fester*. Kbh. 1979

Sønju, Gerd Aarsland: Spørrelistemateriale som etnologisk kilde, en kritisk vurdering. *Norveg* 19, Oslo 1976

Tobiassen, Anna Helene: Spørrelister som del av kildetilfanget i etnologiske undersøkelser. *Norveg* 31, Oslo 1988

Weiser-Aall, Lily: *Juletreet i Norge*. (Småskrifter fra Norsk etnologisk gransking 2.) Oslo 1953

– *Vassbæring i Norge*. (Småskrifter fra Norsk etnologisk gransking 1.) Oslo 1953

– *Julenissen og julegeita i Norge*. (Småskrifter fra Norsk etnologisk gransking 4.) Oslo 1954

– Gifteferdig ungdom. *Norveg* 10, 1963

– En studie om vardøgger. *Norveg* 12, 1965

– *Svangerskap og fødsel i nyere norsk tradisjon. En kildekritisk studie*. (Småskrifter fra Norsk etnologisk gransking 6/7.) Oslo 1968

– *Omkring de nyfødtes stell i nyere norsk overlevering*. (Småskrifter fra Norsk etnologisk gransking 8.) Oslo 1973

ⁱ Moestue, Anne: *Spørre og grave. Norsk etnologisk granskings 50-års jubileum*. Oslo 1996
Norsk etnologisk gransking (utg.): *Spørreliser 1946 - 1995*. Oslo 1996

ⁱⁱ Lilja, Agneta: *Föreställningen om den ideala uppteckningen. En studie av ide och praktik ved traditionssamlade arkiv - ett exempel från Uppsala 1914-1945*. Uppsala 1996

ⁱⁱⁱ Lilja, Agneta: *Föreställningen om den ideala uppteckningen. Budkavlen*, 1996

^{iv} Sm. st. , s. 35

^v UB Oslo. Manuskripsamling 1988:53, Lily Weiser-Aall, manuskript i kasse 8.

^{vi} Weiser-Aall, Lily: Gifteferdig ungdom. *Norveg* 10, 1963, s. 112

- vii Sm. st., s. 111
- viii Weiser-Aall, Lily: *Svangerskap og fødsel i nyere norsk tradisjon. En kildekritisk studie.* Oslo 1968
- ix NEG 45. Barnestell I, 1954
NEG 46. Barnestell II, 1954
NEG 71. Gifteferdig ungdom, 1959
- x Weiser-Aall, Lily: Gifteferdig ungdom. *Norveg* 10, 1963, s. 112
- xi Lily Weiser-Aalls arbeider fra tiden i Wien er omtalt i andre av denne bokens artikler.
- xii *Julenissen og julegeita i Norge.* Oslo 1954
- xiii Sm. st., s. 42
- xiv UB Oslo. Manuskriptsamling 1988:53, Lily Weiser-Aall, manuskript i kasse 8
- xv Weiser-Aall, Lily: *Vassbæring i Norge.* Oslo 1953, s. 3
- xvi UB Oslo. Manuskriptsamling 1988:53. Lily Weiser-Aall. Bl.a. inneholder kasse 5 mye korrespondanse med medarbeidere fra NEG-tiden.
- xvii Sm. st., manuskript i kasse 8
- xviii Weiser-Aall, Lily: *Omkring de nyfødtes stell i nyere norsk overlevering.* Oslo 1973, s. 9-10
- xix Weiser-Aall, Lily: *Svangerskap og fødsel i nyere norsk tradisjon.* Oslo 1968, s. 5
- xx Sm. st., s. 3-4
- xxi UB Oslo. Manuskriptsamling 1988:53, Lily Weiser-Aall, manuskript i kasse 8
- xxii Weiser-Aall, Lily: Gifteferdig ungdom. *Norveg* 10, 1963, s. 111
- xxiii Weiser-Aall, Lily: En studie om vardøger. *Norveg* 12, 1965, s. 106, note 55
- xxiv Weiser-Aall, Lily: *Juletreet i Norge.* Oslo 1953
- xxv Sm. st., s. 3
- xxvi Sm. st., s. 47
- xxvii Sm. st., s. 33-34
- xxviii Ehn, Billy og Löfgren, Orvar: *Kulturanalys.* Lund 1982
- xxix Weiser-Aall, Lily: *Svangerskap og fødsel i nyere norsk tradisjon.* Oslo 1968, s. 302-303
- xxx Weiser-Aall, Lily: En studie om vardøger. *Norveg* 12, s. 100
- xxxi Swang, Anne (Moestue): Ungdommens festbruk. Nattefrieriet i Hemmersam, F. og Hodne, B. (red.): *Studiet af fester.* Kbh. 1979, s. 105-119
- xxxii Moestue, Anne: Å spørre på norsk. Foredrag ved minneseminar for Göran Rosander i Falun 1997. Publiseres i 1998
- xxxiii Når det gjelder utforming og bruk av spørrelister viser jeg til Storå, Nils: *Traditionsinn-samling per post,* Åbo 1983. Generelt om bruk av spørrelistemateriale behandles i flg. artikler: Tobiassen, Anna-Helene: Spørrelister som del av kildetilfanget i etnologiske undersøkelser, *Norveg* 31, Oslo 1988, s. 17-30, og Sønju, Gerd Aarsland: Spørrelistemateriale som etnologisk kilde, en kritisk vurdering. *Norveg* 19, Oslo 1976, s. 117-136.
- xxxiv Se Christine Eikes artikkel i denne boken.
- xxxv Leach, Edmund: *Rethinking Anthropology.* London 1961, s. 27
- xxxvi Ropeid, Andreas: Lily Weiser-Aall. *Dugnad* 1981:3/4, s. 70-75

JULEHILSENER FRA NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

- Anne Swang: Lucia-opptog. En oversikt over svarene på spl. nr. 126. 1979. (Ikke på lager.)
- Andreas Ropeid: Matklokka. 1985.
- Göran Rosander: Om sparkstøttinger. 1986. (Ikke på lager.)
- Anne Moestue Swang: Gratulerer med dagen! En kort presentasjon av svarmaterialet på spl. nr. 130. 1987.
- Göran Rosander: Dette å feriere. En kort presentasjon av svarmaterialet på spl. nr. 149. 1988.
- Anne Moestue: Tradisjoner i juletid. Fra svarene på spl. nr. 151. 1989. (Ikke på lager.)
- Marit Ekne Ruud: Hverdagsmat på landsbygda ved århundreskiftet. Fra svarene på NEG's spørrelister. 1990.
- Sigrid Smith: Vardøger, tankeoverføring og synske folk. Om oversanselige opplevelser. Fra svarene på spl. nr. 159. 1991.
- Grete Swensen: Forsamlingshuset - bygdas stortue. Fra svarene på spl. nr. 155. 1991. ISBN 82-91161-06-2
- Anne Moestue: Helter, forbilder og leveregler. Fra svarene på spl. nr. 165. 1993. ISBN 82-91161-08-9
- Anne Moestue: Hageleder. Fra svarene på NEG's spørreliste nr. 168. 1994. ISBN 82-91161-09-7
- Bi Five Magnus: "... hvordan det var å være meg." Fra dagbokprosjektet 26. april 1995. 1995. ISBN 82-91161-10-0
- Birgit Hertzberg Johnsen: Humor. Fra svarene på NEG's spørreliste nr. 170. 1995. 1996. ISBN 82-91161-14-3
- Ann Helene B. Skjelbred: «Når det guddommelige streifer deg». Fra svarene på spørreliste nr. 162, 1992. 1997. ISBN 82-91161-15-1. ISSN 1500-0966
- Anne Moestue: Lily Weiser-Aall og spørrelistearbeidet ved Norsk etnologisk gransking. 1998. ISBN 82-91161-18-6. ISSN 1500-0966

Pris kr 20,-/stk.

SMÅSKRIFTER FRA NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

1. Lily Weiser-Aall: Vassbæring i Norge. 1953. (Utsolgt.)
2. Lily Weiser-Aall: Juletreet i Norge. 1953. (Utsolgt.)
3. Lily Weiser-Aall: Julehalmen i Norge. 1953. (Utsolgt.)
4. Lily Weiser-Aall: Julenissen og julegeita i Norge. 1954. (Utsolgt.)
5. Lily Weiser-Aall: Menn med øreringer i Norge. 1957. (Utsolgt.)
- 6-7. Lily Weiser-Aall: Svangerskap og fødsel i nyere norsk tradisjon. 1968. (Utsolgt.)
8. Lily Weiser-Aall: Omkring de nyfødtes stell i nyere norsk overlevering. 1973. (Utsolgt.)
9. Ronald Grambo: Norske tannbønner. 1974. ISBN 82-90036-01-9. Kr 20,-
10. Andreas Ropeid: Bedehus i Rogaland. 1993. ISSN 0489-2089. Kr 40,-
11. Anne Moestue og Reimund Kvideland (red.): «Verden var hennes tekst». Forskeren Lily Weiser-Aall. En minnebok 1898-1998. 1998. ISBN 82-91161-17-8. Kr 100,-

God julehelg - godt nytt år

Ann Helene B. Skjellbred

Olve Høst

Eli Irene J. Chang

Norsk etnologisk gransking
Oslo 1998

ISBN 82-91161-18-6
ISSN 1500-0966